

Dyddiad	29 Ebrill, 2025
Adran	Tai ac Eiddo
Awdur	Carys Fôn Williams, Pennaeth Tai ac Eiddo

<u>1. Pa bolisiau a chynlluniau sydd mewn lle o fewn eich adran er mwyn cyfrannu at amcanion y strategaeth iaith? Nodwch y maes blaenoriaeth (blynyddoedd cynnar, dysgu, gwaith a gwasanaeth, y gymuned neu ymchwil a thechnoleg)</u> e.e <u>Enw</u> Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg (Blynyddoedd cynnar a dysgu): <i>Mae'r maes hwn yn cael sylw penodol yng Nghynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg (CSGA) ac mae mesurau penodol wedi eu llunio i fonitro cynnydd.</i> <u>Crynodeb byr</u> <i>Sicrhair bod pob lleoliad Blynyddoedd Cynnar yn gosod sylfaen gadarn ar gyfer y Gymraeg, a sicrhau fod pob plentyn yn cael asesiad sgiliau iaith, Llythrennedd a Chyfathrebu yn y Gymraeg ar fynediad ac ar derfyn addysg feithrin rhan amser ac ar ddiwedd y Cyfnod Sylfaen.</i>
<u>Polisiau a chynlluniau strategol perthnasol</u> <u>Cynllun Gweithredu Tai Cyngor Gwynedd</u> Mae'r Cynllun Gweithredu Tai yn cynnwys dros 30 o brosiectau uchelgeisiol a chyffrous sy'n anelu i fynd i'r afael â'r argyfwng tai yng Ngwynedd. Nod pob un o'r prosiectau yw i sicrhau bod pobl Gwynedd yn gallu cael mynediad at dai addas, o safon, fforddiadwy ac sy'n gwella ansawdd eu bywyd. Yn barod mae dros 8,000 o unigolion lleol wedi derbyn cymorth a chefnogaeth trwy wahanol ddulliau yn deillio o'r Cynllun Gweithredu Tai, boed hynny'n grant neu eithriad treth Cyngor i adnewyddu tŷ gwag, benthyciad trwy'r Cynllun Prynu Cartref, llety a chefnogaeth trwy un o'n cynlluniau i'r digartref, neu grant i wneud addasiadau i dai pobl anabl fel bod modd iddynt barhau i fyw yn annibynnol gartref. Enghraifft o gynllun sydd wedi mynd i'r afael â'r diffyg tai ar gyfer pobl leol yw'r Cynllun Cartrefi Gwag. Mae 101 o grantiau wedi'u rhoi i brynwyr tai gweigion sydd â chysylltiad lleol er mwyn eu hadnewyddu i safon byw derbynol. Yn Eisteddfod Genedlaethol Cymru 2023 ym Moduan, cyhoeddwyd y byddai tai gwag a fu'n arfer bod yn ail gartrefi nawr yn gymwys i dderbyn grant – cam sydd wedi sicrhau bod posib adfer cyn ail gartrefi sy'n sefyll yn segur yn gallu troi'n dai clyd, safonol, fforddiadwy i bobl Gwynedd. Ymhellach, er mwyn ymateb i'r galw, ehangwyd y Cynllun yn niwedd 2024 i gynnwys pob math o brynwr (nid prynwyr tro cyntaf yn unig), ac i gyfarch y cynnydd mewn costau deunyddiau ac adeiladu, mae'r uchafswm grant sydd ar gael fesul cais wedi codi hefyd. Mae ystyriaeth drylwyr wedi'i wneud i Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 wrth lunio'r Cynllun, gan gynnwys nod sy'n ymwneud â'r Gymraeg, ac fe nodir yn glir sut mae pob prosiect yn cyfrannu at yr amcanion hynny ar bob tudalen.

Fel rhan o lunio asesiad effaith ar nodweddion cydraddoldeb, y Gymraeg a'r ddyletswydd Economaidd-Gymdeithasol, ceir bod y Cynllun yn cael effaith bositif ar bob un o'r nodweddion cydraddoldeb a'r iaith Gymraeg trwy gynyddu'r nifer a'r ystod o dai o fewn y sir ar gyfer anghenion gwahanol gymunedau. Bydd effaith bositif ar yr iaith Gymraeg trwy helpu oddeutu 63% o drigolion Gwynedd sydd wedi'u prisio allan o'r farchnad dai gael mynediad at gartrefi fforddiadwy, neu trwy fenthyciadau, grantiau, rhyddhad trethi ac ati. Mae data a gasglwyd gan Gymdeithas Dai Adra ar un o'u stadau newydd yn Ninas, Llanwnda yn ddiweddar yn nodi bod 94% o'r preswylwyr newydd yno yn gallu'r Gymraeg. Cynhaliwyd arolwg tebyg ar un o'u stadau newydd yn Nhregarth hefyd, gyda 96% o breswylwyr y stad honno yn gallu'r Gymraeg.

Bwriedir cyflwyno adroddiad gerbron y Cabinet ym mis Mai eleni fydd yn crynhoi cynnydd diweddar y Cynllun Gweithredu Tai, ynghyd ag amlinellu'r camau nesaf yn sgil ymestyn y Cynllun hyd 2028/29. Hyderwn y bydd ymestyn y Cynllun am ddwy flynedd ychwanegol yn ein galluogi i roi cefnogaeth a chymorth i filoedd yn fwy o bobl Gwynedd dros ei oes.

Strategaeth Tai Cyngor Gwynedd 2019-24

Mae nodau ac amcanion y Strategaeth yr un mor wir heddiw ag yr oeddent pan luniwyd y ddogfen yn 2019 ac mae'r Cynllun Gweithredu Tai yn parhau i fynd i'r afael yn uniongyrchol â'r amcanion hynny. Daeth cyfnod y Strategaeth bresennol i ben yn ddiweddar, ac mae'r Adran wrthi'n diweddarau'r Strategaeth ar gyfer y cyfnod nesaf.

Prosiectau yng nghynllun y Cyngor

Gwynedd Glyd

- **Cynyddu'r cyflenwad o dai i bobl leol** – amcanion y flaenoriaeth hon yw sicrhau bod gan y sawl sydd ei angen opsiynau i gael cartref addas, fforddiadwy ac o safon, boed hynny'n gyfle am denantiaeth mewn tŷ cymdeithasol neu ganolraddol, cyfle i brynu tŷ, neu gyfle i adnewyddu a dod â thŷ gwag, segur yn ôl i ddefnydd. Trwy'r ffaith bod 97% o osodiadau trwy'r gofrestr dai yn mynd i rywun â chysylltiad â Gwynedd, ac oddeutu 60% yn mynd i rywun â chysylltiad â'r gymuned y maent yn dymuno byw ynddi, mae ein Polisi Gosod Tai Cyffredin yn mynd hyd yr eithaf i sicrhau bod pobl leol yn cael blaenoriaeth resymol wrth osod tai. Mae ein gosodiadau canolraddol hefyd yn denu sawl teulu lleol pan hysbysebir trwy Tai Teg, gyda 10 teulu ar gyfartaledd yn ymgeisio am bob tŷ a osodir. Trwy roi grantiau i berchnogion newydd ddod â thai gweigion yn ôl i ddefnydd a safon derbyniol, rydym yn llwyddo i gefnogi ar dros 3 chontractwr lleol ar gyfartaledd ar bob cais. Mae hyn yn helpu cwmnïau a'r economi leol.
- **Ymdrin efo'r argyfwng costau ynni a thlodi tanwydd** – mae'r flaenoriaeth hon yn cynnig cefnogaeth i nifer o bobl y sir sy'n methu fforddio i gadw eu tai yn gynnes, sydd yn achosi perygl gwirioneddol i'w hiechyd a'u lles. Gall hynny yn ei dro arwain at orfod symud allan o'u tai, ac o bosibl o'r sir, i ganfod llety addas. Rydym yn cydweithio gyda phartneriaid i hwyluso cynlluniau arbed ynni, ac yn darparu grantiau a thalebau ynni er mwyn cynorthwyo trigolion sydd mewn tlodi tanwydd. Hyd yma mae bron i 670 o dai wedi cynyddu eu tystysgrif perfformiad ynni (EPC), a 4,487 o dalebau ynni wedi'u rhoi i bobl Gwynedd.

Prosiectau a chynlluniau eraill

Polisi Gosod Tai Cyffredin Gwynedd

Mae Polisi Gosod Tai Cyffredin Gwynedd ymysg y polisiâu cryfaf yng Nghymru wrth fynd ati i warchod a rhoi blaenoriaeth i bobl leol o fewn y broses osod. Fel y nodir uchod, mae 97% o osodiadau trwy'r gofrestr dai yn mynd i rywun â chysylltiad â Gwynedd, ac oddeutu 60% yn mynd i rywun â chysylltiad â'r gymuned y maent yn dymuno byw ynddi. Credwn fod hyn yn rhoi'r cyfle mwyaf posib i bobl leol sicrhau tenantiaeth gymdeithasol, gan hefyd alluogi i'r Cyngor gyflawni ei ddyletswyddau statudol i letya unigolion a theuluoedd mewn amrywiaeth o sefyllfaoedd bregus.

Mae'r Adran a'r Cyngor wedi derbyn sawl gohebiaeth gan rai cynghorau cymuned a grwpiau cymunedol yn galw am gynnwys amod ieithyddol fel rhan o'r broses osod tŷ cymdeithasol. Mae'r mater wedi'i godi ar lefel gorfforaethol er mwyn derbyn arweiniad, ac mae'r Cyngor yn derbyn barn gyfreithiol ar y mater.

2. Beth arall sydd angen sylw yn ystod y flwyddyn nesaf er mwyn codi statws y Gymraeg a sicrhau cyfleoedd i bobl i ddefnyddio'r Gymraeg?

(e.e. addysg, adnoddau, teuluoedd, hyrwyddo defnydd o wasanaeth drwy'r Gymraeg)

- Diweddarau asesiad effaith iaith Gymraeg y Polisi Gosod Tai Cyffredin – bydd yn hyn cael ei wneud ar yr un pryd ag addasiadau posibl i'r Polisi yn sgil deddfwriaeth newydd yn y maes Digartrefedd).
- Parhau i gymryd pob cyfle o fewn ein gallu i gynorthwyo pobl leol Gwynedd gael mynediad at dai fforddiadwy trwy barhau o gynnig cyfleoedd am denantiaethau, grantiau, benthyciadau neu gefnogaeth.

3. Ydy datblygiad technoleg wedi amharu ar eich gallu i ddarparu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg? Os yn berthnasol rhwch enghraifft. Sut ydych chi'n sicrhau nad yw datblygiad technoleg yn effeithio ar eich gallu i ddarparu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg?

Yn gyffredinol, mae prif systemau swyddfa gefn a brynir gan gwmnïau allanol ar gael yn Saesneg yn unig, ond mae'r Adran yn gwneud defnydd helaeth o apiau a grëir yn fewnol trwy feddalwedd Microsoft PowerApps, ac mae'r rhain i gyd yn cael eu creu yn uniaith Gymraeg.

Dros y flwyddyn ddiwethaf, mae'r Adran wedi bod trwy'r broses o sefydlu system newydd ar gyfer ein Gwasanaeth Digartrefedd ac yn y broses o sefydlu system ar gyfer ein huned Opsiynau Tai. Rhan allweddol o'r system Opsiynau Tai yw rhoi mynediad i unigolion at borth ar-lein fydd yn symudiad cyffrous tuag at ddigideiddio'r broses opsiynau tai. Mae gweithdrefnau ar hyn o bryd yn ddibynnol ar godi'r ffôn neu lenwi ffurflenni papur, fodd bynnag, yn y dyfodol bydd modd i unigolion wneud cais ar-lein, gweld statws eu cais, gallu anfon negeseuon at y Tîm Opsiynau Tai a diweddarau'r ffurflen gais – hyn i gyd ar-lein. Bydd hyn yn hwyluso'r trefniadau i bawb ac yn rhoi mwy o ddewis i bobl Gwynedd ynghylch sut

i gysylltu gyda ni. Bydd y prosesau papur a ffôn yn parhau ar gael hefyd i unrhyw un nad ydynt â mynediad neu'n gyfforddus yn defnyddio'r rhyngrwyd.

Llwyddwyd i sicrhau y bydd y porth yn gwbl ddwyieithog. Mae llithriad i'r amserlen o ganlyniad i ddiffygion gan y cwmni ar yr ochr Gymraeg, ond mae trafodaethau parhaus yn digwydd er mwyn datrys y materion cyfieithu cyn bydd y porth yn cael ei agor i'r cyhoedd. Gwaetha'r modd, ni fu'n bosib sicrhau bod y system swyddfa gefn (a ddefnyddir yn fewnol gan swyddogion) ar gael yn Gymraeg gan y byddai cyfieithu'r system yn golygu costau ychwanegol sylweddol oedd y tu hwnt i'r gyllideb oedd ar gael. Fodd bynnag, ni fydd hynny'n effeithio ar allu'r cyhoedd i gael mynediad at eu gwybodaeth na'r porth yn Gymraeg.

4. Sut ydych chi'n cadw cofnod o'r bobl sy'n defnyddio eich gwasanaeth trwy gyfrwng y Gymraeg? Allwch chi rannu data perthnasol?

Mae'r ffurflen gais am dŷ cymdeithasol yn cofnodi dewis iaith unigolyn er diben cysylltu gyda'r ymgeisydd yn unig, ac nid yw'n ffurfio rhan o'r broses osod am dŷ. Nid yw ein system gyfredol yn galluogi i ni adrodd y data hwn, ond unwaith bydd y system newydd (y sonnir amdani uchod) yn weithredol, byddwn yn gallu adrodd y data hwn.

Mae'r Gwasanaeth Digartrefedd wedi dechrau cofnodi dewis iaith unigolyn er diben gohebiaeth a chyswllt gan y Gwasanaeth ers i'r system newydd ddod yn weithredol yn hydref 2024. Oherwydd bod hon yn broses newydd, nid yw'r data'n gwbl gyflawn, ond mae'r data sydd gennym yn nodi bod oddeutu 25% yn dymuno gohebiaeth a chyswllt yn y Gymraeg, 62% yn Saesneg ac 13% mewn iaith arall.

Byddwn yn sicrhau bod unrhyw ohebiaeth gychwynnol bob amser yn mynd yn ddwyieithog, gyda'r Gymraeg gyntaf, er mwyn ceisio annog a hybu defnydd yr iaith lle bynnag mae hynny'n bosib. Rydym hefyd yn sicrhau bod unrhyw bostiad ar gyfryngau cymdeithasol yr Adran yn digwydd fel bo'r Gymraeg yn cael ei darllen gyntaf, e.e. cyhoeddi'r post Saesneg cyn y Gymraeg fel bod y postiad Cymraeg yn ymddangos gyntaf ar ffrwd unigolyn.

5. Beth yw sgiliau iaith eich staff?

Mae'r Adroddiad Dynodiadau Iaith diweddaraf (Mawrth 2025) yn dangos bod 100% o staff yr Adran Tai ac Eiddo wedi derbyn rhyw fath o asesiad (boed yn hunanasesiad neu'n asesiad gan eu rheolwr llinell). Mae 88.1% wedi cwblhau hunanasesiad, ac rydym yn bwriadu edrych ar ffordd o gyrraedd y rhai sydd wedi derbyn asesiad rheolwr llinell yn unig.

O'r rhain, mae 95.4% yn cyrraedd Dynodiadau Iaith eu swyddi, ond sylwn mai di-hyder yw nifer o'r rheiny nad ydynt yn cyrraedd Dynodiadau Iaith eu swyddi a byddai'r gallu ganddynt yn iawn i gynnig gwasanaeth dwyieithog i bobl Gwynedd. Mae rhan helaeth ei gweithlu ar lefel Hyfedredd neu Uwch.

6. Rhowch enghreifftiau o unrhyw rwystrau, cwynion a chanmoliaeth sy'n gysylltiedig gyda darparu a hyrwyddo gwasanaethau cyfrwng Gymraeg.

Mae'r maes tai ac eiddo yn gwneud defnydd helaeth o systemau ond fel y sonnir uchod, mae diffyg yn y ddarpariaeth Gymraeg ar gyfer y systemau hyn. Gwneir pob ymdrech i sicrhau bod unrhyw system sy'n wynebu'r cyhoedd ar gael yn ddwyieithog, ond mae costau datblygu systemau swyddfa gefn i fod ar gael yn Gymraeg yn uchel, ac yn aml y tu hwnt i gyllideb ac amserlen, ac felly mae rhwystr i staff ddefnyddio'r rhain yn Gymraeg. Fodd bynnag, cymerir pob cyfle i ddatblygu ein systemau ac apiau ein hunain, naill ai ar y cyd gyda'r Gwasanaeth TG neu yn fewnol, ac mae'r rhain i gyd ar gael yn Gymraeg.

Fel sydd wedi'i nodi uchod, mae gohebiaeth wedi cyrraedd y Cyngor yn galw am gynnwys amod ieithyddol o fewn ein Polisi Gosod Tai, ac mae proses yn mynd rhagddi ar hyn o bryd o dderbyn cyngor cyfreithiol ar y mater.

Adroddiad yr adran i Bwyllgor Iaith yn 2024: [Tai ac Eiddo Cynllun Hybur Gymraeg.pdf](#)